

2. Воронцов А.Б. Педагогическая технология контроля и оценки учебной деятельности (система Д.Б. Эльконина-В.В. Давыдова) / А.Б. Воронцов. – М. : Издатель Рассказов В.И., 2002. – 303 с.
3. Ломакович С.В. Обучение русскому языку в начальной школе. 1класс: пособие для учителя четырехлет. нач. шк. (система Д.Б. Эльконина – В.В. Давыдова) / С.В. Ломакович, Л.И. Тимченко. – М.: Вита-Пресс, 2001. – 104 с.
4. Практика розвивального навчання: Збірник статей/ За ред. О.К. Дусавицького. – Х.: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2004. – 192 с.

УДК 371.1

**УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ
У 80-ТІ – 90-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ**

Упатова І.П.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті представлено результати історичного аналізу проблеми управління процесом професійного становлення молодих учителів, що сприяє їх цілеспрямованій педагогічній діяльності; узагальнено історико-педагогічний досвід 80-х – 90-х років ХХ ст., проаналізовано систему методичної роботи з молодими вчителями сьогодення у зв'язку зі змінами, які відбувалися в шкільній освіті на етапі її розвитку.

Ключові слова: система методичної роботи, форми методичної роботи, управління, відділ народної освіти, інститут удосконалення вчителів, методичний кабінет, школа молодого учителя.

**УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
СТАНОВЛЕНИЯ МОЛОДОГО УЧИТЕЛЯ
В 80-Е – 90-Е ГОДЫ XX ВЕКА**

Упатова И. П.

В статье представлены результаты исторического анализа проблемы управления процессом профессионального становления молодых учителей, что способствует их целенаправленной педагогической деятельности; обобщенно историко-педагогический опыт 80-х – 90-х годов XX в., проанализирована система методической работы с молодыми учителями настоящее в связи с изменениями, которые происходили в школьном образовании на этапе ее развития.

Ключевые слова: система методической работы, формы методической работы, управления, отдел народного образования, институту совершенствования учителей, методический кабинет, школа молодого учителя.

**MANAGEMENT OF THE PROCESS OF PROFESSIONAL
FORMATION OF YOUNG TEACHERS
IN THE 80 – 90-IES OF XX CENTURY**

I. P. Upatova

This paper presents the results of the historical analysis of the problem management process of professional formation of young teachers, contributing to a focused educational activities; summarizes historical and educational experience 80 – 90 years of the twentieth century. Analyzed system methodical work with young teachers today duet changes that occurred in school education at the stage of its development.

Keywords: technical work, the form of methodical work, management, Department of Education, Institute of Teachers, methodical study, a young schoolteacher.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, об'єктивною суспільною необхідністю вдосконалення професійної діяльності молодого вчителя відповідно до нормативних документів МОН України, вимог сучасної школи до вчителя, а з іншо-

го боку, очевидною недостатньою розробленістю досліджуваної проблеми.

Сучасні проблеми, пов'язані з професійним розвитком молодих учителів, знаходяться у тісному взаємозв'язку з історико-педагогічною думкою, вивчення якої є показником актуальності зазначеної проблеми.

Цілком очевидно, що видатні педагоги та науковці минулого сприяли створенню системи методичної роботи з молодими вчителями, накопичили величезний досвід щодо її змісту і форм, сміливо шукали нові підходи до формування їх фахової майстерності, збагачуючи освіту новими ідеями та методичними відкриттями.

Розв'язання зазначеної проблеми можливе за умови постійного осмислення, аналізу історичного педагогічного досвіду, який є необхідною умовою формування професіоналізму особистості молодого вчителя.

Аналіз останніх досліджень. Методологічні та теоретичні аспекти управління та організації методичної роботи позначені у дослідженнях Ю. Бабанського, Г. Сльнікова, А. Зубко, Н. Клокар, М. Лапенко, І. Луценко, Г. Назаренко, М. Поташника, А. Семез, П. Худоминського та інших.

Мета проведеного дослідження полягала в історичному аналізі проблеми управління методичною роботою з молодими вчителями у зазначений період як динамічної системи; виявленні негативних і прогресивних тенденцій управління методичною роботою з молодими вчителями; узагальненні історико-педагогічного досвіду 50-х років ХХ ст., що сприятиме модернізації системи методичної роботи з молодими вчителями сьогодення у зв'язку зі змінами, які відбуваються в шкільній освіті на етапі її розвитку.

Основна частина. На початок 1980-х рр. творчий потенціал сформованої шкільної системи був в основному вичерпано, тому виникла необхідність вносити зміни і в систему методичної роботи вчителів, у зв'язку з чим удосконалювалися зміст і форми роботи методичних установ.

Управління процесом професійного становлення молодого вчителя у досліджуваній період здійснювалося на різних рівнях (інститути

вдосконалення вчителів як заклади безперервної освіти; педагогічні (методичні) кабінети як ланка у системі підвищення кваліфікації молодих педагогів; педагогічні ради школи як чинник становлення молодого педагога; адміністрація школи; методичні об'єднання; стажування; наставництво; школи молодих учителів).

У містах і районах створювалися (на громадських засадах) ради молодих вчителів, завдання та зміст діяльності яких визначалися Зразковим положенням, затвердженим в 1983 р. Ради працювали над проблемою формування у молодих вчителів навичок самоосвіти, організовували школи молодого педагога, клуби молодих фахівців, шефство досвідчених вчителів та вчителів-методистів над молодими фахівцями, пропагували передовий досвід.

Важлива роль у керуванні професійною діяльністю молодих вчителів належала педагогічним колективам шкіл, які прагнули вивчати індивідуальні особливості молодого вчителя, глибоко продумувати, в чому і як йому допомогти, чим порадити, які висунути вимоги, з тим щоб учитель швидко і впевнено зробив свої перші педагогічні кроки, які з кожним днем повинні ставати впевненішими. Отже, від науково-методичного рівня педагогічного колективу залежав рівень методичної роботи молодого фахівця.

Слід зазначити, що робота з молодими вчителями у 80-ті роки (у СРСР) була поставлена на наукову і систематичну основу, що було пов'язано із змінами у шкільній освіті (реформа шкільної освіти 1984р.) і особливу увагу цьому питанню приділяли міські та районні методичні кабінети, шкільні та міжшкільні методичні об'єднання.

Спираючись на проведені дослідження можна стверджувати, що існуюча у вісімдесяті роки ХХ століття система роботи методичних служб з молодими вчителями теоретично була в змозі забезпечити високий рівень їх професійного становлення та розвиток педагогічної майстерності, але існував ряд причин за яких це не завжди відбувалося на належному рівні.

Проаналізований період свідчить про те, що особлива увага у змісті методичної підготовки приділялася формуванню методичного мислення вчителів-початківців. При структуруванні змісту, в першу чергу, враховувалися його можливості в розвитку методичного мислення і ор-

ганізації роботи з вирішення методичних завдань. Фундаментальний характер змісту забезпечувався спрямованістю його на розвиток методичної ерудиції педагогів, здатності інтерпретації наукових знань, аналізу різного змісту і способів педагогічної діяльності, розробку теоретичних положень та конструювання системи методичних завдань.

Але серед проблем, щодо досліджуваної проблеми слід зазначити не ефективний механізм управління на різних рівнях (планування, організація, координування, контроль, регулювання, облік, аналіз), неналежний рівень виконання посадових функціональних обов'язків педагогічних працівників, а саме: директора, його заступників, керівників методичних об'єднань, методистів і керівників управлінь (відділів) освіти щодо зазначеної проблеми. Немаловажну роль відіграє в цьому питанні і мотивація молодого фахівця щодо його професійного становлення.

За часів перебудови (у 90-ті роки) складається унікальна система методичної роботи з педагогічними кадрами яка почала утворюватися більше 170 років тому, вона будувалася на демократичних засадах і була спрямована на інноваційну діяльність освітян. На етапі перебудови оновлюється і зміст методичної роботи, він включає напрями, поєднані в цілісну систему: нормативний, психолого-педагогічний, інформаційний, інноваційний, технологічний, дослідницький, управлінський.

Вивченню змісту науково-методичної роботи 90-х, присвятили свої праці вітчизняні науковці і практики, зокрема Л.Б. Білієнко, А.М. Єрмола, О.Л. Сидоренко, Н.Г. Комаренко, Л.В. Литвинюк, С.В. Крисюк та ін.

Зазначені науковці виокремлюють форми методичної роботи з освітянами, акцентують увагу на оптимальному їх поєднанні, наголошують на процесі управління системою методичної роботи, диференційованому і творчому підході до неї.

Наприкінці 90-х років все очевиднішою була реальність докорінної перебудови системи науково-методичної роботи, яка все більше не відповідала потребам сьогодення, засвідчувала свою нежиттєздатність.

О.Л. Сидоренко справедливо стверджує, що професійне й загальнокультурне зростання вчителя повинно стати предметом постійного

підкування з боку держави, керівництва школи, громадськості, органів методичної служби [3].

На думку Є.С. Березняка, І.П. Жерносека, О.Л. Сидоренка, ефективність управління науково-методичною роботою досягається за умови неухильного дотримання обов'язкових вимог і принципів, серед яких автор зазначає принципи соціальної детермінації, науковості, місці демократизму та системності [1,2,3].

Вивчення О.Л. Сидоренко стану науково-методичної роботи у 90-ті роки показало, що в педагогічній практиці освітніх закладів міста Харкова і області на той період знайшли застосування усі організаційні форми, але вчителі по-різному визначали для себе значення тих чи інших форм методичної роботи [3].

У 90-ті роки ХХ століття допомога вчителю-початківцю здійснювалася в складних умовах оновлення і суспільства, і науково-методичної роботи вцілому, але проблема формування вчителя нової генерації не залишалася поза увагою науковців.

Так, О.Л. Сидоренко наголошує на тому, що найважливішою умовою підвищення ефективності системи методичної роботи з молодими вчителями є систематичне одержання вчителем об'єктивної інформації про, структуру, зміст і значення методичної роботи в педагогічній діяльності [4].

Основними напрямками роботи з молодими учителями на етапі перебудови у 90-ті роки ХХ століття (етапі розвитку освіти) було ознайомлення їх з керівними документами з питань організації методичної роботи з педагогічними кадрами в установах освіти України.

В практиці проведення методичних заходів все частіше використовувалися нетрадиційні форми та методи і в першу чергу молоді вчителі впроваджували активні методи навчання на уроці.

Керівники шкіл і відділів освіти мали визначати «нові» обов'язкові методичні форми і, натомість, реально забезпечувати здійснення принципів організації змісту методичної роботи, впроваджувати досягнення кращого педагогічного досвіду і наукових ідей у практику. Загальне керівництво методичною роботою здійснював директор школи, який створював необхідні умови для підвищення ідейно-теоретичного рівня і кваліфікації педагогічних працівників; організовував її заступ-

ник з навчально-виховної роботи, який спирався на голів методичних об'єднань, учителів-методистів, старших учителів, учителів вищої категорії, наставників, керівників шкіл передового досвіду тощо.

Протягом досліджуваного періоду помітно зростала науково-методична роль Педагогічної Ради школи як чинника становлення молодого педагога, підвищення його педагогічної майстерності на демократичних засадах.

Особливість діяльності педагогічних кабінетів, як головної ланки у системі методичної роботи з підвищення кваліфікації молодих вчителів полягала у тому, що свій вплив на покращення навчально-виховної роботи в школах вони надають не безпосередньо, а через учителя, шляхом сприяння підвищенню його кваліфікації та пропаганди передового педагогічного досвіду.

Особливого значення у досліджуваній період набуває робота «Школи молодого вчителя», яка існувала як на рівні школи, та і на рівні районних відділів (управлін) освіти.

Серед основних форм навчально-методичної роботи в школі молодого вчителя були і залишаються до сьогодні такі: наставництво; індивідуальні консультації; практичні заняття, на яких здійснюється моделювання та обговорення запропонованих моделей уроків, виготовлення зразків дидактичних матеріалів; семінари-практикуми; практичні заняття, на яких здійснюється моделювання та обговорення запропонованих моделей уроків, позаурочних заходів, виготовлення зразків дидактичних матеріалів; взаємовідвідування та аналіз уроків; відвідування уроків і позакласних заходів, які проводить керівник школи (для слухачів першого року навчання), інші досвідчені вчителі (другий-третій рік навчання); співбесіди з керівником ШМУ, методистом РМК.

Слід зазначити, що методичне керівництво школою молодого вчителя у досліджуваній період здійснювалося методичними радами районних методичних кабінетів або шкіл.

Дослідженням встановлено, від рівня підготовки і проведення методичних заходів в закладах освіти складалося перше враження молодих педагогів, що впливало на їх професійну діяльність, мотивувало до самоосвіти, створення власної педагогічної системи, а головне, розуміння особистості вчителя, її соціальної ролі, бажання досягти ви-

сокого рівня професійної майстерності, яка неможлива без опанування педагогічною технікою.

У працях українських учених Є.С. Барбіної, І.А. Волощук, Р. Гільборга, Г. Горської, Н. Грановської, А. Деминцева, І. Жерносека, Н. Клокар, О. Козлової, О. Марченко, О. Рибальченко з'ясовано проблеми щодо впливу методичних форм діяльності на формування педагогічної техніки та інноваційного мислення молодих педагогів.

Висновок. Таким чином, проведене дослідження свідчить, що управління системою методичної роботи з молодими вчителями здійснювалось на різних рівнях та з урахуванням найбільш поширених її методів і форм роботи і як результат реалізації методичних заходів відбувався особистісне зростання молодого педагога, як правило, спостерігалось зростання саморефлексії, розширення власних мотивів, які рухають діяльність людини, тобто відбувається свідоме здійснення самовдосконалення і самореалізації під час професійної діяльності.

Накреслення перспектив подальших розвідок у цьому напрямі. Перспективами подальших розвідок з питань організації методичної роботи з молодими вчителями є діяльність методичних формувань у процесі професійного становлення вчителів-початківців: районних методичних об'єднань, шкіл молодого вчителя тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березняк Є.С. Реалізація принципу демократизації в управлінській діяльності директора школи: Метод. Посібник для керівників школи. – К.: ІСДО, 1996. – С. 3–4, 8–14.
2. Жерносек І.П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі. – К., 1998.
3. Сидоренко О.Л. Педагогічні умови ефективності науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1996. – 189 с.